

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

За умов розвитку України як демократичної, правової, соціальної, незалежної країни важливого значення набуває дотримання законності і правопорядку, прийняття виважених, поміркованих законодавчих актів, як у стратегічному, орієнтованому на досягнення цілей сенсі, так і в тактичному – реалізації схвалених законів та нормативно-правових актів. Споріднює зазначені види діяльності, узгоджує їх, а по можливості й гармонізує право, його норми, а відтак і сприяє систематизації законодавства правова ідеологія як одна із фундаментальних підвалин буття суспільства, держави, її громадян. Будучи за своєю сутністю і соціальними функціями складним явищем, що має як загальнолюдські, так і соціально й національно специфічні витоки, правова ідеологія зумовлена також потребами сучасного розвитку, в основі якого перебуває ціннісно-світоглядне відображення та впорядкування, формування системи правових ідеалів і норм, законність і правопорядок, соціальна справедливість усунення суперечностей в процесі державотворення, формування правової держави і громадянського суспільства.

Процес вивчення правової ідеології як соціально-правового феномену, як явища правової дійсності не тільки слугує засобом унормування поведінки людини, а й характеризує усталені морально-етичні, правові засади функціонування суспільства як соціальної системи, громадянського суспільства, особливості індивідуально значущого, групового чи корпоративного сприйняття права, готовності керуватися його нормами в процесі життєдіяльності.

Не менш актуальним завданням дослідження уявляється і намагання з'ясувати ступінь впливу правової ідеології на формування системного правового середовища країни, функціонування суспільства як соціальної системи, громадянського суспільства як її складової, її дійсного стану. Звідси очевидним є факт, що правова ідеологія постає важливим чинником формування громадянського суспільства, правової соціалізації індивіда, утворює й розвиває вітчизняні традиції правотворчої і правореалізаційної діяльності, відповідно, протистоїть будь-яким не правовим способам регулювання соціальних відносин.

У вітчизняній юридичній літературі склалися декілька підходів щодо визначення сутності правової ідеології як: а) сукупність ідей, поглядів, уявлень, принципів, що у концентрованому вигляді відбивають і оцінюють правову дійсність, а також, як спосіб впливу права через

свідомість окремих індивідів на закріплення навичок їх правової позитивної поведінки [1, с. 554]; б) теоретико-філософське, а також повсякденно-побутове осмислення права як цілісного інструмента регулювання основних сфер суспільних відносин [2, с. 52-56]; в) систему правових знань, ціннісно орієнтованих поглядів на суспільство, тенденції та перспективи його розвитку [3, с. 34]; г) цілісне соціально-правове утворення, що працює на забезпечення функціонування базових функцій суспільства, формування громадянського суспільства; г) соціокультурне явище, актуалізоване соціальною групою чи індивідом, що дозволяє вийти на відповідні визначення її сутності, функції, призначення в соціумі [4, с. 7].

Мають місце також спроби обґрунтувати новітню ідеологію прав, свобод і обов'язків людини як науку третього тисячоліття [5, с. 100-104; 6, с. 72]. У зазначеній якості правова ідеологія має розглядатись як складова національної правової системи, що передбачає усвідомлену, раціональну сукупність правових ідей, теорій, поглядів і норм, які в концептуальному вимірі відображають, оцінюють та цілеорієнтують процес соціальних змін як безпечного політико-правового середовища буття людини, становлення правової держави і громадянського суспільства.

Таким чином, правова ідеологія як система правових ідей, теорій, понять, норм і поглядів, заснованих на певних наукових і політичних знаннях та уявленнях викликається до життя соціальною дійсністю і спроможна втілюватися в правові засади (принципи) функціонування держави, норми чинного законодавства, бути легітимним засобом процесу формування правосвідомості людини, їх соціалізації, утвердження особистісних, професійних і громадянських рис тощо [4, с. 32].

Соціальна необхідність правової ідеології обумовлюється потребою забезпечення системного виміру вітчизняного законодавчого процесу в частині: а) підпорядкуванням законодавчого процесу пріоритетам процесу соціальних змін, положенням Конституції України; б) недостатньою узгодженістю чинних нормативно-правових актів як між собою, так і з нормативно-правовими актами Європейського Союзу.

Процес формування правової ідеології має бути підпорядкований завданням утвердження України як правової, соціальної, демократичної, суверенної країни, що можливо на засадах поєднання зусиль суспільства, держави та її громадян, відродження традиційних засад української державності та правопорядку, формування правосвідомості в єдності з морально-етичними засадами функціонування суспільства. Саме тому правову ідеологію М.П. Недюха розглядає, як: а) ідейну протиположність, засіб обмеження і заборони щодо неправомірних явищ і дій; б) сукупність концептуально обґрунтованих ідей, принципів і положень, стимулів і мотивів, що сприяють зміцненню й утвердженню правомірних засад

функціонування суспільства [4, с. 40].

Будучи вищою формою осяжності соціально-правової дійсності, правова ідеологія покликана утверджувати соціальну якість як людську; соціальні стандарти життя як загальнолюдські; нормативний порядок як визначальну складову соціального порядку, процесу соціальних змін, динаміки розвитку. В цьому сенсі правова ідеологія має утверджувати уніфікований, стандартизований підхід до оцінки стану та перспектив функціонування правової дійсності, в основі якого правові норми. У такому розумінні правова ідеологія має всі підстави розглядатися як складова державної правової політики, як діяльність держави щодо внесення правової ідеології у свідомість суб'єктів права. Зазначення не лише актуалізує її значення, а й підносить до рівня державної правової політики, наголошує на важливості теоретичної правової свідомості як засобу формування повсякденної свідомості громадян країни.

Значення впливу правової ідеології на формування правової держави та громадянського суспільства полягає і в забезпеченні як поточного, так і соціально перспективного, стабілізаційно-орієнтуючого процесу взаємодії громадської психології як достатньо динамічного соціального явища та державних інститутів, органів місцевого самоврядування, які характеризуються, що загальновідомо, сталістю, певною інерційністю, формалізацією власної діяльності відповідно до приписів права, вимог нормативно-правових актів [4, с. 53].

Таким чином, правова ідеологія має розглядатися як юридична категорія, що сприяє виробленню правової політики держави, визначенню перспектив розвитку національно правової системи, пріоритетних напрямів сфери правового регулювання, планування правотворчої діяльності органів держави шляхом обґрунтування прийняття, зміни чи відміни конкретних правових актів, вироблення правової позиції суб'єктів права, формування поваги до права.

Література

1. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
2. Недюха М.П. Теоретико-правовий та державотворчий потенціал правової (конституційної) ідеології. *Новітні державотворчі процеси в Україні: виклики і перспективи*. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2011. С. 52-56.
3. Калюжний Р.А. Проблеми і перспективи розвитку національної правової ідеології в умовах глобалізації. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ: НАУ, 2014. № 4(33). С. 31-35.
4. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: монографія. Київ: МП «Леся», 2012. 400 с.
5. Коцюба О. Правологія – наука третього тисячоліття, або новітня ідеологія прав, свобод і обов'язків людини. *Право України*. 2003. № 8. С. 100-

104.

6. Костенко О.М. *Natura incognita*. Про соціальну природу та її закони: зб. філософ. есе. Одеса : Фенікс, 2019. 184 с.

УДК [34: 316.75]: 342.22 (043.2)

Калюжний Р.А., д.ю.н., професор,
Коршевнюк Є.Ю., студент магістратури,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНОГО ЧИННИКА СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Комплексні економічні, політичні та соціальні процеси в сучасному суспільстві свідчать про гостру необхідність нових підходів до багатьох невирішених проблем в праві та державі. Зокрема, мова йде про здійснення аналізу важливих питань, пов'язаних із сутністю правової системи, впливу правової ідеології на її формування, через призму визначення сутності та змістовного наповнення цих категорій.

Правова ідеологія виступає одним із структурних елементів правової системи, основна передумова якої полягає в тому, що громадськість повинна регулювати відносини через вплив правової ідеології на правосвідомість громадян та інші елементи правової системи; існує необхідність запобігання правовому волюнтаризму, використанню негативних правових явищ: правового нігілізму, масової дегуманізації і деморалізації; стає ціннісним орієнтиром в процесі прийняття та реалізації правових норм.

Ідеологія як частина свідомості є предметом філософського аналізу та дозволяє розкрити евристичні (когнітивні) здібності і соціальні сфери. По-перше, можна сказати, що ідеологія має об'єктивне соціально-політичне коріння в умовах життя і свідомості людей. Як особлива форма свідомості, ідеологія виникає через диференціацію суспільства, відділення церкви від держави, особливо з появою націй і появою їх суверенних держав. Ідеологія виникає через те, що частина суспільства повинна отримувати, залучати і надавати підтримку населенню для своїх певних стратегій програми політичного курсу. Ідеологія може виконувати цю роль, виражаючи інтереси груп, класів, націй, а також відповідаючи їхнім світоглядним та комунікативним потребам. Саме тому ідеологія виступає потужним засобом організації людей, управління ними та їхньою поведінкою.

Ідеологія є необхідним і важливим елементом сучасної публічної сфери життя. Вона представлена безліччю різних систем цінностей і